

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม วัตถุประสงค์ของการศึกษา ก็เพื่อศึกษาถึงความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมในชุมชน และศึกษาวิธีการ กลไก ในการถ่ายทอดความเชื่อของชุมชนบ้านท่าเกวียน ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษานี้ใช้แนวคิด 4 แนวคิดด้วยกัน คือ แนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวความคิดการควบคุมทางสังคม แนวความคิดการถ่ายทอดความเชื่อ และแนวความคิดความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อนำผลเข้าสู่การศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล โดยการเข้าไปศึกษาด้วยตนเอง ได้ใช้การสัมภาษณ์ พูดคุย การเข้าร่วมสังเกตการณ์โดยได้กำหนด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ปุจารย์วัด สตรีที่แต่งงานแล้ว หรือเป็นหม้าย ผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว(เกษตรกร) และเยาวชน ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ ขณะที่ลงเก็บข้อมูลในสนาม โดยวิธีการบรรยาย ซึ่งพอสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมทางสังคม ในชุมชน

ความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

ด้านสุขภาพอนามัย ได้ศึกษาและแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหญิงมีครรภ์และให้นมลูก และกลุ่มบุคคลทั่วไป

กลุ่มหญิงมีครรภ์และให้นมลูก พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่หญิงมีครรภ์ควรรับประทานในระหว่างตั้งครรภ์ เป็นประเภทพืชผัก โดยเชื่อว่า หากรับประทานแล้วจะทำให้คลอด

ง่ายขึ้น ลูกที่ออกมามีร่างกายที่สมบูรณ์ ภายหลังคลอดแล้วก็ต้องรับประทานอาหารจำพวกเนื้อ
งดอาหารแสลงต่าง ๆ

ข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภค (ซิด) จะห้ามหญิงมีครรภ์และให้นมลูกรับประทานอาหารที่
เชื่อว่าหากรับประทานไปแล้วจะมีผลเป็นซิด เป็นการกำหนดห้ามมิให้หญิงมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อ
ความปลอดภัย อันจะนำผลเสียมาสู่หญิงและคนในชุมชน

ข้อห้ามที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร (ซิด) มีความเชื่อเป็นข้อห้ามที่หญิงมีครรภ์มิให้
เข้าไปร่วมพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีใดก็ตาม ห้ามประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่จะกระทำให้กระทบ
กระเทือนถึงเด็ก ห้ามกระทำการใด ที่เป็นการล่อแหลมหรือเสี่ยงต่อร่างกาย

ความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ เป็นความเชื่อที่ส่วนรวมกำหนดขึ้น โดย ให้นมลูกมีครรภ์และให้
นมลูก และผู้ที่อยู่ร่วมกับหญิง เช่น สามี หรือคนในครอบครัว คนในชุมชนคนอื่นๆ ประพฤติปฏิบัติ
โดยถือว่า หญิงมีครรภ์ และให้นมลูกเป็นบุคคลพิเศษ ทั้งนี้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของหญิงมีครรภ์
และให้นมลูกให้อยู่ในภาวะเยียบ และคนในชุมชนมิให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมต่อหญิง
มีครรภ์และให้นมลูก ช่วยกันดูแลให้อยู่ในภาวะเยียบ เพื่อสุขภาพร่างกายของหญิงและเด็ก และ
ความสงบสุขของชุมชนต่อไป เพราะหากเกิดการละเมิด ไม่ประพฤติปฏิบัติก็อาจจะทำให้เกิดผล
เสียขึ้น เช่น หญิงมีครรภ์เข้าร่วมงานต่างๆ หรือ เข้าใกล้บริเวณสถานที่ก่อสร้าง หากได้รับอันตราย
บาดเจ็บหรือเสียชีวิตไป อาจจะทำให้ผู้เป็นญาติพี่น้องทะเลาะวิวาทหรือเอาเรื่องเอาราวกับคนที่
เป็นต้นเหตุได้ อันเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมให้ประพฤติปฏิบัติไว้ก่อน

กลุ่มบุคคลทั่วไป สามารถรับประทานอาหารใดๆ ก็ได้ ยกเว้นบางกรณีที่มีอาการ
เจ็บป่วย หรือเป็นอาหารแสลงสำหรับร่างกาย เกี่ยวกับข้อห้ามในการบริโภคอาหาร (ซิด) มีความ
เชื่อว่า ห้ามบุคคลในกลุ่มนี้รับประทานอาหารที่จะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการอบรมสั่งสอน การเรียน
รู้ เช่น ห้ามกินไข่ด้าน ห้ามกินดินไก่ ห้ามกินไต่กินดับ แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเหล่านี้สัมพันธ์กับ
การศึกษาของคนในชุมชน อันเห็นได้จากการคาดหวังของคนในชุมชนที่มีต่อเด็ก ไม่ให้เป็นคน
ดื้อด้าน เขียนหนังสือสวย ไม่่วงเหงาหาวนอน หรือหลงๆ ลืมๆ เป็นต้น

ประการที่สอง อาหารที่เชื่อว่าจะก่อให้เกิดร่างกายผิดปกติ หรือเกิดการเจ็บป่วยได้ก็จะ
งดเว้นไปเพราะหากมีการละเมิด และเกิดการเจ็บป่วยขึ้น จะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้ เช่น ขาด
แรงงานในครอบครัว ในชุมชนไป และหลายคนงดเว้นไปในระยะหนึ่งซึ่งเป็นระยะไม่ปลอดภัย เมื่อ

ขั้นตอนนี้แล้ว ก็สามารถกลับมารับประทานได้ แต่หลายคนก็งดเว้นไปเลยเพราะเชื่อว่าหากรับประทานไปก็จะทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง หรือคาถาอาคมเสื่อมลงได้ ความเชื่อของกลุ่มบุคคลทั่วไปนี้ มีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมเช่นเดียวกันหากบุคคลไม่ละเมิดก็จะทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เกิดการเจ็บป่วย ครอบครัวและชุมชนก็จะได้ไม่ต้องสูญเสียแรงงาน ขณะเดียวกันแรงงานก็เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ อีกประการหนึ่ง เป็นเรื่องของศีลธรรมคือ การที่คนในชุมชนแสดงความห่วงใยกัน ดูแลกัน แสดงว่าเป็นคนมีศีลธรรม อันจะมีผลทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้

ด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม พบว่า ความเชื่อ เรื่องผี หรือเทพเจ้ามีอิทธิพลมากในชุมชน ชุมชนมีความเชื่อในผี เช่น ผีฝ่าย ผีไร่ผีนา ผู้ที่เป็นเกษตรกรจะต้องให้ความเคารพโดยการทำพิธีเซ่นไหว้โดยชุมชนเชื่อว่าผีจะช่วยดูแลพืชผลทางการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

ความเชื่อเรื่องขีด สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำการเกษตร เช่น การห้ามถมแหล่งน้ำต่างๆ การขยายเขตแดนลูก้าที่ผู้อื่นหรือที่สาธารณะ การทำการเกษตรเกินกำลัง การเผาตอพงในที่นา การพูดไม่เป็นมงคล พฤติกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา เหล่านี้ เป็นความเชื่อที่คนในชุมชนปฏิบัติยึดถือกันอย่างเคร่งครัด การกระทำที่ท้าวแล้วกระทบ จำเป็นต้องหลีกเลี่ยง เพราะการเกษตรเป็นหัวใจของชุมชนก็ว่าได้

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างหญิง-ชาย พบว่า ความเชื่อในเรื่องการนับถือผีปู่ย่า มีอิทธิพลในการดูแลลูกหลานที่เป็นหญิงสาว ที่ยังไม่ได้แต่งงาน รวมถึงแต่งงานแล้ว หรือเลิกกับสามีก็ตาม การดูแลให้ความเคารพนับถือผีปู่ย่า ไม่ละเมิดความเชื่อจะทำให้ครอบครัว สงบสุข ไม่เกิดการเจ็บป่วยขึ้นกับคนในครอบครัว ในชุมชน แม้ว่าความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าจะมีการละเลยไปมากก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งความเชื่อนี้ยังสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้มีการประพฤติปฏิบัติ

ความเชื่อเรื่อง ขีด ในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหญิง ชาย เข้ามาเกี่ยวข้องโดยการห้ามบุคคลไม่ให้มีพฤติกรรมที่ผิดปกติ เช่น การแต่งงานในผู้ที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน นับถือผีเดียวกัน การกระทำที่จะเป็นการผิดศีลธรรม การทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อที่มีการประพฤติปฏิบัติกันมานับแต่อดีต การห้ามและกระทำตามความเชื่อ หลายความเชื่อจะมีการปฏิบัติเคร่งครัดในชุมชน ในขณะที่อีกหลายความเชื่อเริ่มที่จะถูกละเลยไป แต่ก็ยังประพฤติปฏิบัติบางส่วนอยู่ หากถูกการกระตุ้นเตือนให้กลับมามีพฤติกรรมตามความเชื่อ

ชุมชนได้ใช้วิธีการและกลไกต่างๆ ในการที่จะถ่ายทอดความเชื่อแก่สมาชิก เอาไว้ดังนี้

การใช้พิธีกรรมในการถ่ายทอดความเชื่อออกมา เป็นการให้สมาชิกในชุมชน เช่น เด็ก ได้เรียนรู้จากพิธีกรรมเองโดยต้องรู้จักสังเกตหรือแสวงหาคำตอบเอาเอง เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรม หรือการดูอยู่ห่างๆ เป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่จะทำให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างดี และรวดเร็วด้วยการใช้พิธีกรรมนี้ กลไก คือ ผู้อาวุโสของชุมชน เช่น พ่อหนาน พ่อ แก่ฝ่าย พ่ออ้อย เป็นต้น สำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความเชื่อไปสู่สมาชิกในชุมชน เป็นผู้นำในการที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้กับชุมชน อันทำให้เด็กๆ คนในชุมชนได้รับรู้ ความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชน

การสอนโดยตรง หรืออีกอย่างหนึ่งคือ การสอนแบบปากต่อปาก ผู้ที่อยู่ในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย รวมถึงญาติพี่น้อง ผู้อาวุโส ในชุมชนจะเป็นผู้ที่คอยอบรมสั่งสอนและ แนะนำให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ หลายครอบครัวมีการเล่าถึงประสบการณ์ถึงสิ่งอันควรไม่ควรเพื่อให้ลูกๆ ได้จดจำและใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจประพฤติปฏิบัติ

การพูดคุยและบอกต่อๆ กันไป ทำให้เกิดการไม่ประพฤติปฏิบัติกัน เป็นการทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ รับทราบได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องแสวงหาคำตอบเอาเอง เช่น เรื่องการรับประทานอาหารบางชนิด จะทำให้ร่างกายเจ็บป่วยก็จะมีการบอกกล่าวต่อๆ กันไป ทำให้เกิดการแพร่กระจายของความเชื่อ ทำให้เกิดการไม่ประพฤติ ปฏิบัติขึ้น โดยผู้ที่อาวุโสกว่าหรือผู้ที่เคยผ่านประสบการณ์มาก่อนจะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความเชื่อไปยังคนรุ่นต่อๆ ไปก่อให้เกิดความเชื่อ การยึดถือและปฏิบัติตาม

การใช้ตัวอย่าง มีอยู่ 2 ประการ คือ การยกตัวอย่างให้รับรู้รับฟัง และการกระทำเป็นแบบอย่าง การยกตัวอย่างให้รับรู้รับฟังมีปรากฏการณ์ใช้บ่อยมาก เป็นการให้หลังจากที่ได้ใช้วิธีการอบรมตักเตือนใช้ไม่ได้ผล สมาชิกมีท่าทีดื้อรั้นและละเมิดข้อห้ามต่างๆ ผู้ที่ใช้วิธีการนี้มักจะเป็นผู้ที่สนิทสนมกับผู้ที่จะกระทำการละเมิด เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือญาติสนิทเป็นต้น โดยการยกตัวอย่างจริงๆ ที่เคยเกิดขึ้นให้ฟัง เพื่อให้เกิดความกลัว ไม่กล้าประพฤติปฏิบัติละเมิด

สำหรับในส่วนของการทำเป็นแบบอย่าง พบว่า ผู้อาวุโส พ่อแม่ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังๆ ได้ดู จดจำเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติตามความเชื่อ ผู้ที่อยู่ในครอบครัว เช่น ลูก เมื่อเห็นพฤติกรรมของพ่อแม่ ก็จะมีพฤติกรรมที่คล้ายตาม เชื่อ และประพฤติปฏิบัติตาม

การเรียนรู้ด้วยการดู และการลงมือปฏิบัติเอง การถ่ายทอดวิธีกรรนี้ถือว่าเป็นวิธีการที่ดี วิธีการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนที่เป็นลูกหลาน ได้เรียนรู้ อย่างรวดเร็วเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามความเชื่ออย่างเคร่งครัด เพราะเป็นสิ่งที่เขาได้สัมผัสด้วยตนเอง ผู้เป็นพ่อเป็นผู้ที่คอยดูอยู่และคอยแนะนำอย่างใกล้ชิด เมื่อสมาชิกในชุมชน อันได้แก่ เด็กหรือลูกหลานไม่สามารถทำได้

สุดท้าย การใช้สุภาสิตก็เป็นวิธีการหนึ่งที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายภายในชุมชนสมัยก่อน ปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปจากสังคมชุมชน คงเหลือไว้กับแต่ที่อยู่กับผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ที่สนใจบางคนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการขาดการสืบทอดและขาดความสนใจของคนในชุมชน สุภาสิตเป็นวิธีการที่ลดทอนการใช้วาจาที่ยืดยาวในการถ่ายทอด เป็นการถ่ายทอดวิธีที่ไพเราะกว่าได้ แต่เนื้อหาของการใช้ยังคงอยู่ ช่วยให้จดจำง่าย มีผู้อาวุโส เช่น ปู่ย่า ตายาย หรือ พ่อแม่ จะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความเชื่อโดยผ่านสุภาสิตนี้ไปยังลูกหลาน

อภิปรายผล

ในการศึกษาถึงความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมในชุมชนและการศึกษาถึงวิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อ ที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า

ความเชื่อด้านสุขภาพอนามัย ความเชื่อในกลุ่มของหญิงมีครรภ์และให้นมลูก ความเชื่อที่เกี่ยวกับอาหารที่ควรบริโภคนั้น หญิงมีครรภ์หรือแม่มีครรภ์ควรรับประทานอาหารที่เป็นประเภทผักและเนื้อเป็นหลัก เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับร่างกายก่อนคลอด และภายหลังคลอดอาหารที่แสดงก็ต้องงด เพื่อความปลอดภัยของร่างกายทั้งทารกและตัวแม่เอง และพบว่าในสภาพปัจจุบันมีหลายความเชื่อถูกละเมิดโดยสาเหตุต่างๆ ได้แก่ เหตุผลส่วนตัว เช่น ความชอบหรือความพอใจ รวมถึงปัจจัยภายนอก เช่น การได้รับอิทธิพลความรู้ต่างๆ เช่น จากหนังสือจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ เป็นต้น หลายความเชื่อถูกละเมิด และหลายความเชื่อสูญหายไป เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามบริโภคเนื้อวัวของแม่มีครรภ์ที่หากหญิงมีครรภ์บริโภคจะทำให้โชติตัวลูก ล้างยากเมื่อคลอดออกมา ความเชื่อนี้คนรุ่นใหม่ปฏิเสธ ไม่ประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเดิม ทั้งนี้เป็นเพราะความทันสมัยต่างๆ การมีโรงพยาบาล การปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ เป็นต้น และหลายความเชื่อยังมีการประพฤติปฏิบัติตามความเชื่ออยู่ โดยส่วนมากเป็นครอบครัวที่มี

ผู้อาวุโสอยู่ร่วมด้วยเป็นผู้ถ่ายทอดให้ ขณะเดียวกันผู้ที่มีประสบการณ์ก่อน เช่น เพื่อนเป็นผู้บอกกล่าวให้ฟัง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภคผักปลังเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีการประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อผู้หญิงจำนวนมากในชุมชนยังยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา

ในเรื่องข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร (ชีวิต) ของกลุ่มหญิงมีครรภ์และให้นมลูก มีข้อห้ามชีวิตเกี่ยวกับการบริโภคไว้ โดยมีการคำนึงถึงคุณสมบัติ ลักษณะของอาหาร และตัวบุคคล เป็นสำคัญ คือ อาหารต้องมีคุณสมบัติที่ไม่เปื่อยยุ่ยง่ายเมื่อนำมาปรุง เพราะหากเปื่อยยุ่ยง่ายแสดงถึงเป็นอาหารที่สดคล้อยหรือเป็นไปตามความเชื่อ ลักษณะของอาหารที่จะนำมาปรุงหากมีลักษณะสดคล้อยกับความเชื่อที่กำหนด ที่เป็นชีวิตจะถูกห้ามรับประทาน เช่น อาหารที่มีมือเกาะ เป็นต้น และต้องคำนึงถึงตัวบุคคลด้วยว่า ใครเป็นผู้รับประทาน เป็นเด็ก คนชรา หรือ หญิงมีครรภ์และให้นมลูก เป็นต้น เพราะอาจก่อให้เกิดผลเสียได้ เช่น ผักตำลึง เป็นอาหารที่แม่ห้ามบริโภค ความเชื่อนี้ถูกละเมิดและลดลงมากในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีหลายครอบครัวที่ยึดถือ ประพฤติปฏิบัติอยู่ โดยมากเป็นครอบครัวที่มีผู้อาวุโสอยู่ร่วมด้วย ทั้งนี้การเคารพ นับถือผู้ใหญ่ยังมีอยู่ จึงไม่กล้าที่จะละเมิด และบางความเชื่อเป็นความเชื่อที่เคยมีการละเมิด และกลายเป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชน จึงทำให้เกิดความกลัวกันขึ้น และยึดถือความเชื่อนั้นๆ ต่อมา เช่น ความเชื่อของใหญ่ปู้ดักหรือโตไม่เต็ม ที่ว่าหากแม่ทานบริโภคเข้าไป จะทำให้ลูกออกมาตัวน้อยหัวหลวง การกินมะเขือแจ้ มะเขือเปราะ มะเขือคางกบ และมะเขือมัน การกินหอย เป็นต้น การที่ความเชื่อถูกละเมิดสาเหตุ หลายประการ เช่น การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ความเจริญของระบบการแพทย์ มีสาธารณสุข โรงพยาบาลเกิดขึ้น เป็นเรื่องเวลา คือ เป็นการเสียเวลาในการประกอบอาหาร เพราะวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยึดถือเวลาเป็นสำคัญ

จากการศึกษาข้อห้ามที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภค(ชีวิต) พบว่า ความเชื่อที่ว่าห้ามแม่ทานร่วมงานต่างๆ ห้ามแม่ทานชุดหรือสร้างสิ่งใดๆ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อที่ถูกละเมิดทั้งสิ้น คนในชุมชนไม่ยึดถือปฏิบัติดังเช่นคนรุ่นปู่ย่าตายาย ในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้จะพบว่า สาเหตุจากมีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ใหม่เข้ามา เป็นคำสั่ง เช่น คำสั่งหลวง ทำให้คนเกรงกลัว ยอมรับและปฏิบัติ ซึ่งถือว่า เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทำให้ความเชื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้สื่อต่างๆ เช่น หนังสืกลางแปลง โทรทัศน์ก็เข้ามามีอิทธิพลด้วย การได้รับรู้ผ่านสื่อเหล่านี้ทำให้นักบุคคลเกิดการเลียนแบบขึ้นได้ และปฏิบัติตามๆ กัน จนที่สุดก็กลายเป็นเรื่องที่มีมองว่าเป็นธรรมดาไป แต่ก็มี

เชื่อหลายความเชื่อที่ยังดำรงอยู่ เช่น การที่แม่มาจะไม่มาอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียว การข้ามเครื่องเรือน เป็นต้น ทั้งนี้การห้ามแม่มาประพาศปฏิบัตินี้เป็น การดูแลป้องกันร่างกายให้แข็งแรง และปลอดภัย อีกประการหนึ่งเป็นการทำตัวเองให้ห่างจากกิจการงานต่างๆ เพื่อให้งานนั้นลุล่วงไปด้วยดี ไม่เป็น “มาร” เป็นอุปสรรคแก่บุคคลอื่น ความเชื่อนี้ยังให้เห็นความสำคัญของสุขภาพร่างกาย หญิงที่เป็นแม่มา ผู้อยู่ร่วม และคนในชุมชนคนอื่นๆ ต่างยึดถือ ประพาศปฏิบัติเพราะหากเกิดเรื่องร้ายขึ้น เช่น การพลัดตกหกล้ม หรือเสียชีวิตของแม่มา ก็จะทำให้เดือดร้อนกัน เกิดการทะเลาะมีปากเสียงกัน หรืองานนั้นๆ อาจล้มเลิกไปได้ เดือดร้อนกันทั้งหมด หญิงจะต้องประพาศปฏิบัติตามความเชื่อที่ผู้เป็นพ่อแม่หรือญาติพี่น้องอบรมมา เพื่อความราบรื่นของกิจการงานนั้นๆ และความปลอดภัยของหญิงและลูกเอง

ในกลุ่มของบุคคลทั่วไป ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่ควรบริโภค พบว่า บุคคลกลุ่มนี้สามารถรับประทานอาหารได้ทุกชนิด ถือว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง แต่กลุ่มนี้ก็ได้มีความเชื่อที่เป็นข้อห้ามกำหนดไว้บางกรณี ซึ่งจะต้องยึดถือประพาศปฏิบัติ ข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร(ชนิด) พบว่า เป็นข้อห้ามที่เกี่ยวกับอาหารที่ไม่ควรรับประทาน ชุมชนสั่งห้าม หากทานแล้วจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นกับร่างกาย ทำให้ร่างกายเกิดการเจ็บป่วยขึ้น เป็นอุปสรรคต่างๆ เช่น ต่อการศึกษา ความเชื่อที่ยังคงดำรงอยู่และมีการยึดถือปฏิบัติ เช่น การห้ามกินไข่ปลา พบว่าเป็นความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ การห้ามกินไข่ปลาเป็นการให้ความสำคัญกับธรรมชาติ คือ เป็นการช่วยกันรักษาพันธุ์ปลาเอาไว้ สำหรับความเชื่อที่เปลี่ยนไป ถูกละเมิดไป เช่น การทานไข่ด้านของเด็กและการดื่มน้ำมะพร้าว ทั้งนี้เป็นเพราะการได้รับการศึกษาของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ผู้ที่เปลี่ยนวิถีชีวิตของตนส่วนมากมักเป็นคนรุ่นใหม่ มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติตามความคิดของตน

ความเชื่อเกี่ยวกับผีและซิด คนในชุมชนถูกสอนให้มีความเชื่อในเรื่องผีและซิดมาแต่เล็กๆ ฉะนั้น การกระทำที่เกี่ยวกับผีและซิดจะต้องระมัดระวังอย่างสูง เกี่ยวกับผี หากมีการละเมิดความเชื่อเรื่องผีขึ้น เช่น เลื้อยบ้าน เลื้อยวัด เป็นต้น จะทำให้เกิดผลกระทบขึ้นกับคนจำนวนมาก โดยเชื่อว่าผีจะดลบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นกับคนในชุมชน จึงเป็นเสมือนกฎที่ทำหน้าที่ ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และพบว่า ความเชื่อเรื่องผี ผีเลื้อยบ้าน เลื้อยวัด ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อแต่อย่างใด คนในชุมชนยังยึดถือปฏิบัติตามความ

เชื่อดังเดิม แต่ความเชื่อในเรื่องผีป่วน ผีกระดังงา ผีทั้งนี้ทั้งนั่นเป็นผีที่คอยควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัว ชุมชน โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ให้ประพฤติชั่วเลวไหล ปัจจุบันเปลี่ยนไป คนใน ชุมชน ให้ความสำคัญน้อยลง หลายครอบครัวไม่เล็งผีตามประเพณี มีการทิ้งผี ไม่เอาใจใส่ดังเช่นคนรุ่นก่อนๆ โดยให้เหตุผลที่ต่างกัน เช่น สภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย การหาประโยชน์ไม่ได้จากการเลี้ยงผี เป็นต้น แสดงถึงการเพิกพားระหว่างคนกับผีลดลง ซึ่งปรากฏการณ์นี้ปรากฏในบางครอบครัวเท่านั้น โดยเฉพาะกับครอบครัวที่ไม่ได้มีผู้อาวุโสอยู่ร่วมด้วย และในด้านชีวิต เช่น การปิดกั้นทางเดิน การขยายหรือหดรั้ว การบ้าไม้วัด เชื่อว่าหากกระทำการละเมิดดังกล่าวจะทำให้มีอันเป็นไป เกิดการเจ็บป่วยต้องประกอบพิธีกรรมขึ้น เช่น เรียกขวัญ สงฆ์ ชิด ตามประเพณี ให้ความสำคัญได้เกิดขึ้นแล้วจริงตามความเชื่อของชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ยึดถือตามความเชื่อของคนรุ่นเดิม ไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ไม่เคารพผู้อื่น เป็นต้น

ความเชื่อด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อันเป็นความเชื่อที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่จะต้องให้ความเคารพนับถือ ทั้งนี้เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พบว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องมี 2 ประการด้วยกัน คือ ความเชื่อเรื่องผีหรือเทพเจ้าและข้อห้ามเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม(ชีวิต)

ความเชื่อเรื่องผีหรือเทพเจ้าพบว่าเป็นความเชื่อที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมในการทำ การเกษตร โดยมีให้เกิดการล่วงเกินกันขึ้น อันได้แก่ ผีเหมืองฝาย และผีนา ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญในฐานะผู้ดูแลผลิตผลทางการเกษตรของคนในชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันผีเหมืองฝายและผีนาจะถูกลดความสำคัญลงโดยทางการได้เข้าไปจัดการ เช่น กำหนดเวลาเปิดปิดเหมืองฝายให้เป็นเวลา ทำให้บทบาทของกลุ่มผู้ใช้น้ำเดิมถูกลดความสำคัญลง แต่ความเชื่อเกี่ยวกับผี หรือ เทพเจ้าชุมชนยังมีการยึดถือ ประพฤติ ปฏิบัติกันมากเมื่อเทียบกับความเชื่อด้านอื่น เพราะคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการเกษตรเป็นสำคัญ ถือว่า การเกษตรเป็นชีวิตของคนในชุมชนก็ว่าได้ มีการ เช่นไหว้ผีทั้งสองตามประเพณีเพื่อให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์และขอให้ดูแลพืชผลทางการเกษตร หากเกิดการละเมิดขึ้นครั้งใดก็จะทำพิธีขอขมาผี เลี้ยงผีขึ้น เพื่อเป็นการปลอบใจผี จะได้มาคอยช่วยดูแลด้านการเกษตรต่อไป

ข้อห้ามเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม(ชีวิต) เช่น หนองน้ำ ลำเหมือง การเปลี่ยนเส้นทางน้ำ การขุดขยายแม่น้ำ ทำลายคันนา การขยายที่นา ให้กว้างขึ้น ยังเป็นความเชื่อที่คนใน

ชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอยู่ โดยเหตุผลของการปฏิบัติตามความเชื่อที่แฝงไว้ คือ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่เกิดเรื่องราว ทะเลาะวิวาทกัน เป็นการทำให้คนในชุมชนรู้จักเคารพสิทธิของกันและกัน และพึ่งพาอาศัยกันได้ สำหรับความเชื่อด้านนี้ที่มีการละเมิด และเปลี่ยนแปลงไป เช่น เอาที่นำมาเป็นที่บ้าน การถมบวกรวาศ การเผาศพบนที่นา เป็นต้น ทั้งนี้โดยเหตุผลต่างๆ เช่น การถมบวกรวาศ สาเหตุ เพราะการเพิ่มของจำนวนคนที่มากขึ้น ทำให้ขาดแคลนที่อยู่อาศัย หรือ การเผาศพบนที่นาของสงฆ์ อันเนื่องจากไม่สามารถเผาพร้อมกับคนอื่นได้และไม่อาจเผาในบริเวณวัดได้ ต้องเป็นสถานที่เฉพาะเท่านั้น

ความเชื่อด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีป่วนซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษทางฝ่ายมารดาหรือฝ่ายหญิง หากกระทำการใดที่เป็นการล่วงละเมิดอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า "ผิดผี" โดยเฉพาะหากชายล่วงละเมิดหญิงจะต้องมีการทำพิธีเรียกว่า "ใส่ผี" หรือ "ช่วยผี" หญิงสาวจึงไม่สมควรที่จะถูกเนื้อต้องตัวกับชาย ไม่ว่าจะเป็นหญิงที่แต่งงานแล้วหรือที่ยังไม่ได้แต่งงานก็ตามย่อมควรจะต้องปฏิบัติตามความเชื่ออย่างเคร่งครัด แต่เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไป การศึกษา การเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการละเมิดความเชื่อขึ้นมา เช่น การไม่สมควรนั่งเสื่อผืนเดียวกัน การถูกเนื้อต้องตัวกัน เป็นต้น เปลี่ยนไปสภาพบ้านเรือน สิ่งแวดล้อมรอบตัวก็ไม่เหมือนเดิม ทำให้ง่ายต่อการละเมิดเพิ่มมากขึ้น แต่ก็มีหลายความเชื่อที่ไม่เปลี่ยน เช่น การห้ามผู้ชายผ่านหน้าห้องนอน ในชุมชนความเชื่อนี้ยังประเพณีปฏิบัติอยู่ ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ส่วนตัว จะผ่านได้เฉพาะผู้เป็นเจ้าของเรือนเท่านั้น

ข้อห้ามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (ชีวิต) ซึ่งเป็นความเชื่อข้อห้ามที่กำหนดไว้ที่ล้วนมีเหตุผลแทบทั้งสิ้นที่กำหนดให้หญิง ชาย ประพฤติปฏิบัติ จดจำไว้ไม่ให้เกิดการละเมิดขึ้น โดยเฉพาะหญิง จะต้องวางตัวให้ถูกต้อง พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ความเชื่อผัวเดียวกัน บิดีเอากัน ก็เปลี่ยนเป็น เป้งฮั่วใส่กัน มีการแต่งงานเอาผัวเอาเมียกันในวงศ์ตระกูลเพิ่มขึ้น ความเชื่อบ่าวสาวบ่าดีคู่กันโดยที่ผู้ใหญ่ปู้ เป็นสาวบ่าดีตัวขึ้นห้อยเป็นหันขา เมียผัวตัวยังใครได้เมียใหม่ผัวใหม่ การทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเปลี่ยนแปลงไปทั้งสิ้น มีให้เห็นบ่อยในชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เป็นลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปและเป็นลักษณะที่เรียกว่าเป็นไปตามยุคสมัยโดยอิทธิพลของสิ่งต่างๆ เช่น สื่อ การมีตัวอย่าง เพื่อน เป็นต้น

วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อด้านสุขภาพ

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนมีวิธีการในการถ่ายทอด ได้แก่ การใช้พิธีกรรม การสอนโดยตรง และการใช้ตัวอย่างประกอบในการสอน โดยผู้ที่ทำหน้าที่หรือบทบาทในการถ่ายทอดก็คือผู้ที่ เป็นพ่อแม่ หรือคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน หมอพื้นบ้านและพ่อหนาน เป็นต้น

การศึกษาในกลุ่มหญิงมีครรภ์และให้นมลูก เกี่ยวกับอาหารที่ควรบริโภค ผู้ที่อยู่ในครอบครัว เช่น แม่ เป็นผู้ที่มียบทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อและมีการถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น จากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งต่อไป โดยการบอกกล่าว แนะนำ แก่ลูกหลานรวมถึงการสังเกต การบอกกล่าวแนะนำของผู้เป็นแม่จึ่ง เช่นเดียวกับข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภค(ชีวิต) ผู้เป็นแม่มีบทบาทในการถ่ายทอด ดูแล สั่งสอน ห้ามปราม และทำเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลานประพฤติปฏิบัติตาม การบอกกล่าวปากต่อปากของกลุ่มผู้อาวุโสก็เช่นกัน ผู้อาวุโสเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อที่ตนมีอยู่ให้แก่คนรุ่นหลังๆ เช่น ลูกหลานในครอบครัว ในชุมชน ทำให้คนรุ่นหลังๆ ได้รับทราบถึงความเชื่อที่มีอยู่ อันเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอดและปฏิบัติสืบๆ กันมาเป็นระยะเวลานาน ลูกหลานเมื่อได้รับรู้แล้วจะทำให้สามารถยึดถือเป็นแนวประพฤติปฏิบัติต่อไป และข้อห้ามที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร(ชีวิต) ผู้เป็นแม่ เพื่อนบ้าน ผู้อาวุโสและเพื่อนเป็นผู้ที่ถ่ายทอดโดยการห้าม การสั่งสอน การยกตัวอย่างให้ฟัง การนิเทศ และทำเป็นแบบอย่าง เพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตาม

กลุ่มบุคคลทั่วไป ข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร(ชีวิต) พบว่า บุคคลในครอบครัว อันได้แก่ พ่อแม่ ผู้อาวุโส บุคคลในกลุ่ม เช่น เพื่อน มีการถ่ายทอดความเชื่อให้แก่กัน มีการดูแลเรื่องอาหารการกินให้กัน การบอกห้ามรับประทานอาหารบางประเภท การบอกกล่าวถึงความเชื่อ เป็นต้น สำหรับหมอพื้นบ้านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดความเชื่อขึ้นว่าอาหารชนิดใดควรบริโภคไม่ควรบริโภค โดยความเชื่อนี้มีการส่งผ่านความเชื่อไปยังผู้ป่วยของตนรวมถึงญาติพี่น้องของผู้ป่วยต่อไป จนทำให้เกิดการยึดถือ ประพฤติปฏิบัติตาม

ความเชื่อเกี่ยวกับผีและชีวิตอันเป็นข้อห้ามที่เกี่ยวกับอำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์ พบว่า ผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อนี้ก็คือผู้ที่เป็น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง โดยบุคคลดังกล่าวมีวิธีการถ่ายทอด คือสอนโดยตรงให้เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ ไม่ประพฤติตัวดื้อรั้น ขณะเดียวกันก็ยกตัวอย่างให้ฟังประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น และใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการ

ถ่ายทอดความเชื่อโดยผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว เกิดความเข้าใจและจดจำได้แม่นยำ เพราะตนได้ประสบพบเห็นและสัมผัสด้วยตนเองย่อมทำให้เกิดความเชื่อถือในความเชื่อนั้น

วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อด้านการประกอบอาชีพ

ในชุมชนมีวิธีการในการถ่ายทอดความเชื่อด้านการประกอบอาชีพอยู่หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ โดยการใช้พิธีกรรม การเป็นแบบอย่าง การบอกกล่าว การพูดคุย การสังเกต โดยมีกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อก็คือ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือบุคคลภายในครอบครัว ผู้อาวุโส และคนในชุมชน

ความเชื่อเรื่องผีหรือเทพเจ้า ผู้ที่เป็นผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีหรือเทพเจ้าให้แก่ลูกหลานโดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น พิธีไหว้ผีฝ่าย โดยมีการจัดพิธีกรรมขึ้นตามประเพณี ลูกหลานในชุมชนที่สนใจก็เข้าไปเที่ยวและดูการประกอบพิธีเมื่อเกิดความไม่เข้าใจก็ได้ซักถามและในขณะที่ประกอบพิธีกรรมลูกหลานก็สังเกตจดจำไว้ ซึ่งแน่นอนว่าเด็กๆ เหล่านี้จะเป็นผู้ที่ซึมซับ และสืบทอดความเชื่อที่มีอยู่ของชุมชนต่อไปสำหรับในครอบครัว ผู้นำครอบครัว คือ พ่อทำการถ่ายทอดโดยการบอกกล่าวถึงพิธีกรรม ความเชื่อที่มีอยู่ให้กับลูกๆ มีการนำเด็กไปทุ่งนาด้วย ทำให้เด็กจดจำเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมที่ทำขึ้น

ข้อห้ามเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม(พืช) ในครอบครัว ผู้เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือผู้อาวุโสทำหน้าที่ในการถ่ายทอดให้แก่สมาชิกโดยการเล่าให้ฟัง ยกตัวอย่างให้ฟัง การประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานได้ยึดถือ การใช้สุภาษิต อันเป็นภาษิตที่เกี่ยวกับระบบการผลิตในสังคมเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ในชุมชนก็มีพ่อหนาน หรือปุ่จารย์วัด ทำหน้าที่ถ่ายทอดความเชื่อเช่นกัน เพื่อที่การประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง ซึ่งหากกระทำการประพฤติปฏิบัติไปในเรื่องที่ไม่ถูกต้องผิดความเชื่อจะทำให้เกิดชีวิตขึ้นอย่างใหญ่หลวง กระทบคนจำนวนมาก ดังนั้นผู้เป็นพ่อหรือผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่คอยบอกกล่าว ตักเตือน บอกห้าม ชี้แนะและให้คำอธิบาย การยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้สมาชิกได้เกิดความกลัวจะได้ไม่กล้าที่จะละเมิดความเชื่อ เป็นการทำให้ลูกหลานเห็นความสำคัญว่า วิธีชีวิตการประกอบอาชีพของคนในชุมชนต้องพึงพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องมีความเชื่อถือต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

จากการวิจัยพบว่า วิธีการในการถ่ายทอดความเชื่อ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม มีวิธีการโดยการทำเป็นแบบอย่าง การบอกกล่าว การอบรม สั่งสอน สั่งห้าม การใช้สุภาษิต สอนลูกหลานในชุมชนมิให้ประพฤติปฏิบัติ โดยมีบุคคลในครอบครัว พ่อแม่ ผู้อาวุโส เพื่อน กิจกรรม ประเพณี และศีลธรรม เข้ามาเป็นกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีป่วนและซิด

ความเชื่อเรื่องผีป่วน ความเชื่อที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของหญิง-ชาย พบว่าการถ่ายทอดความเชื่อ ผู้อาวุโส พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือหญิงในหมู่บ้าน จะคอยบอกกล่าว ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรในการประพฤติปฏิบัติ โดยวิธีการที่บอกกันแบบตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม และการทำตัวเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติให้ลูกหลานหรือคนรุ่นหลังได้ยึดถือ ปฏิบัติตาม รวมถึงการว่ากล่าวตักเตือน การเปลี่ยนดี สุดท้ายก็โดยการขับออกจากความเป็นเครือญาติไป ซึ่งทำให้กลายเป็นตัวอย่างที่คนในชุมชนต้องจดจำและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เป็นผู้วางง่ายสอนง่าย มีความกตัญญู เป็นต้น ในการเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้ที่เป็น เพื่อนหรือ พี่ จะคอยเป็นกำลังใจและเป็นแบบอย่างให้ได้ยึดถือปฏิบัติ แนะนำว่าสิ่งใดควร ไม่ควร ทำแล้วจะผิดผีหรือไม่ และขณะเดียวกันการจดจำจากการได้ยินจากปากผู้ใหญ่ในขณะที่สอนผู้อื่น แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติและสอนคนรุ่นหลังๆ อีกก็เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดความเชื่อขึ้นได้ นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับผีป่วนนี้ก็มีการถ่ายทอดความเชื่อโดยการผ่านการใช้สุภาษิต ซึ่งเป็นคำที่ไพเราะ และคล้องจองกัน ทำให้ง่ายต่อการจดจำและนำไปทำความเข้าใจ ประพฤติปฏิบัติได้ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดในการสอน มักเป็นผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ พ่ออัยแม่อัย และผู้ที่เคยบวชมาก่อน ที่เรียกว่านายน และการใช้ประเพณีพิธีกรรม เช่น ประเพณีการเลี้ยงผี เดือน 9 เหนือ การใส่ผี โดย ผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดหรือเป็นกลไกในการถ่ายทอด คือ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้อาวุโส และเพื่อนบ้าน

ข้อห้ามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม(ซิด) มีผู้เป็นพ่อแม่และผู้อาวุโสในครอบครัว ญาติพี่น้องเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อให้สมาชิก โดยการบอกกล่าวกันตรงๆ ชี้ให้เห็นผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้น การเป็นแบบอย่างที่ดีและการยกตัวอย่างให้ลูกหลานได้จดจำและนำไปใช้ ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สังคมสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะใน 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งเป็นข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการพัฒนา การพัฒนาใดๆ ก็ตามควรคำนึงถึงวัฒนธรรมระบบความเชื่อของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อที่จะได้ดำเนินการวางแผนทำงานได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ และที่สำคัญคือ ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของคนในชุมชน

2. ด้านการเรียนการสอน ควรจัดให้มีหลักสูตรที่ว่าด้วยวัฒนธรรมความเชื่อเฉพาะขึ้น เพื่อที่จะได้มีประโยชน์ในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมต่อไป โดยการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมเป็นต้นไป เน้นให้เห็นคุณค่าของความเชื่อและการนำไปปฏิบัติ รวมถึงช่วยกันคิดความเชื่อใหม่ๆ ขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยการให้คนในชุมชน เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มีความรู้ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นผู้ร่วมสอน มีการคิดร่วมกัน อย่างสร้างสรรค์ สร้างและปลูกฝังความรู้สึกภาคภูมิใจในองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมความเชื่อที่มีอยู่ของชุมชนให้กับคนรุ่นหลังๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีการศึกษาเพียงชุมชนเดียว ในการศึกษาครั้งต่อไปควรที่จะมีการศึกษาแบบเปรียบเทียบ จะทำให้ได้ข้อมูลความเชื่อที่สามารถนำมาวิเคราะห์ต่อไปได้ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันในด้านใดบ้าง เช่น เปรียบเทียบความเชื่อ การควบคุมทางสังคมของคนล้านนา กับพม่า เป็นต้น

2. วัฒนธรรมความเชื่อ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลทำให้การควบคุมพฤติกรรมทางสังคม เป็นไปอย่างยากลำบาก ควรมีการศึกษาในแง่ของการเคลื่อนไหวของระบบความเชื่อที่ยังคงดำรงอยู่ในกระแสโลกปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างไร